

Van verhaal naar verbaal?

Een nadere oriëntering op het aangifteproces van zedenmisdrijven in relatie tot minderjarige meisjes

Anton van Wijk
Ilse van Leiden
Tom van Ham

Bureau **Beke**

Van verhaal naar verbaal?

Een nadere oriëntering op het aangifteproces van zedenmisdrijven in relatie tot minderjarige meisjes

Anton van Wijk

Ilse van Leiden

Tom van Ham

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Opzet en uitvoering van het onderzoek	5
3.	Resultaten	6
3.1	Aantal zedenzaken	6
3.2	Type aangeefsters en delicten	6
3.3	Slachtoffers of aangeefsters?	7
3.4	Profiel van de zedenrechercheur	8
3.5	Meldingen van zedenzaken	9
3.6	Informatief gesprek	10
3.7	Aangifte	15
3.8	Vervolging	17
4.	Conclusies	19
5.	Suggestie voor vervolgonderzoek	21
	Geraadpleegde bronnen	23
	Bijlage 1 Interviewprotocol	24
	Bijlage 2 Geïnterviewde respondenten	26
	Bijlage 3 Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik (infogesprek)	27

1. Inleiding

Het werkproces van de zedenpolitie bestaat uit een aantal op elkaar volgende fasen. De eerste fase is dat mensen een melding doen van een zedenmisdrijf. Dat kan bijvoorbeeld telefonisch, op het bureau of op straat. Een deel van meldsters gaat de volgende fase in, die van het informatieve gesprek. Het doel van het informatieve gesprek is het uitwisselen van informatie om ervoor te zorgen dat er weloverwogen tot een beslissing wordt gekomen met betrekking tot het wel of niet doen van een aangifte. Na het informatieve gesprek kan er aangifte worden gedaan. Ook minderjarige meisjes (12-18 jaar) kunnen aangifte doen van een zedenmisdrijf. Uit onderzoek is bekend dat volwassen vrouwen die bijvoorbeeld in een echtscheidingsprocedure zijn verwickeld een valse aangifte van een zedenmisdrijf kunnen doen (Nierop & Van den Eshof, 2008). Vanuit de politiepraktijk komt ook de groep van de minderjarige aangeefsters naar voren als een categorie die valse aangifte doet (Van Wijk, 2004; 2006). Redenen voor een valse aangifte liggen onder meer in de excuusfeer, bijvoorbeeld te laat thuis komen of een ongewenste zwangerschap.

In opdracht van het Programma Politie & Wetenschap (PP&W) is een verkennend onderzoek uitgevoerd naar minderjarige meisjes die een (valse) aangifte van een zedenmisdrijf doen (Van Wijk & Nieuwenhuis, 2011). In het onderzoek naar deze minderjarige aangeefsters ('Lastige verhalen') komt een aantal bevindingen naar voren. In de eerste plaats blijkt het voor verschillende korpsen erg lastig om cijfers te genereren over het aantal minderjarigen dat een valse aangifte van een zedenmisdrijf doet, omdat deze aangiften niet als zodanig geregistreerd worden. In de tweede plaats, en met het vorige punt samenhangend, blijkt het in de praktijk vaak moeilijk om meisjes die een dubieuze melding doen te laten erkennen dat het een onjuist verhaal betreft. Ze blijven volhouden dat het delict echt is gebeurd. Omdat in die gevallen niet onomstotelijk vaststaat dat het een valse aangifte betreft, worden deze zaken mede door de werkdruk vaak opgelegd. In 'Lastige verhalen' ligt het percentage 'twijfelaangiften' tussen de 15 en 18. Het percentage twijfelachtige, informatieve gesprekken, die voorafgaan aan een aangifte, ligt, blijkens de gegevens van een zedenafdeling, op negen. Een vijfde (20%) van de informatieve gesprekken blijkt aantoonbaar vals. Er worden met andere woorden in de voorfase (informatief gesprek) twijfelzaken afgevangen, maar een aantal mondt toch uit in een (valse) aangifte.

Het verkrijgen van duidelijkheid omtrent de status van de twijfelzaken en het kunnen identificeren van valse verklaringen zijn van wezenlijk belang voor de personen die ten onrechte als verdachte zijn aangemerkt en de buurt (of het gezin) waar het politieonderzoek zich afspeelt. Daarnaast moet worden voorkomen dat echte slachtoffers minder serieus worden genomen en dat de politie met het oog op efficiëntie onnodig politiewerk verricht.

Als vervolg op 'Lastige verhalen' heeft PP&W opdracht gegeven tot een kleinschalige dossierstudie met als doel zicht te krijgen op factoren die twijfelachtige verhalen in de informatieve fase beter moeten duiden in termen van vals of echt, zodat er minder twijfelachtige (en valse) aangiften worden gedaan.¹

De dossierstudie heeft zich in 2012 afgespeeld in vier toenmalige regiokorpsen. Met de chefs van de zedenpolitie zijn afspraken gemaakt over de betrokkenheid van de onderzoekers bij twijfelachtige verhalen van minderjarige meisjes. De opzet was dat de zedenpolitie de onderzoekers zou informeren als er een zaak speelde waarin het meisje bleef volhouden dat haar verhaal over het zedenfeit klopte en aangifte wilde doen en de politie bedenkingen had bij het verhaal, waardoor er een soort impasse ontstond.

Tegen de verwachting in werden er – op een enkele uitzondering na – geen zaken aangemeld bij de onderzoekers die zich leenden voor de dossierstudie. Er is herhaaldelijk contact geweest tussen de onderzoekers en de teamchefs, die zeer bereidwillig waren en alle medewerking wilden verlenen aan het onderzoek. Er is driekwart jaar gepoogd om zaken binnen te krijgen, zonder voldoende resultaat.

In overleg met PP&W is om die reden besloten om het onderzoek te richten op mogelijke oorzaken voor het gegeven dat ten tijde van 'Lastige verhalen' de twijfelzaken nog een behoorlijk groot probleem waren, maar dat dit tijdens de dossierstudie niet langer het geval leek te zijn. Om de mogelijke oorzaken te kunnen duiden, is in interviews ingegaan op de organisatie en werkwijze van de betreffende zedenafdelingen.

De vraagstelling luidt: wat zijn mogelijke verklaringen voor de (veronderstelde) afname van het aantal twijfelachtige aangiften door minderjarige meisjes die zeggen slachtoffer te zijn geworden van een zedenmisdrijf en welke aanbevelingen voor vervolgonderzoek zijn wenselijk?

1. Het onderzoek houdt geen verdere bestudering in van de literatuur. Voor een literatuuroverzicht met betrekking tot valse aangiften van zedenmisdriften wordt verwezen naar de publicatie uit 2011. Daarin worden ook de verschillende vormen van onjuiste en valse aangiften behandeld.

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

De opzet van het onderzoek behoeftte aanpassing aan de gewijzigde vraagstelling. De dossierstudie is geschrapt en daarvoor in de plaats is besloten om interviews te houden met zedenrechercheurs en zedenchefs. Als eerste zijn in de vier voormalige regiokorpsen interviews gehouden. Het gaat om Amsterdam-Amstelland, Kennemerland, Utrecht en Hollands-Midden. Om de gegevens uit deze voormalige regio's in perspectief te kunnen zetten, zijn vier zedenafdelingen in andere voormalige regio's benaderd voor een interview. Dit zijn de Gelderland-Zuid, Groningen, Midden- en West-Brabant en Limburg-Zuid.

In totaal zijn er met 21 personen uit de acht geselecteerde voormalige regio's interviews gehouden. De onderwerpen van de interviews hadden onder meer betrekking op de rol van de richtlijnen van het College van Procureurs-Generaal (PG) inzake zedenzaken en (ontwikkelingen in) de werkwijze van de zedenpolitie.² In de interviews is het gehele proces aan de orde gekomen, van melding tot en met betrokkenheid van het Openbaar Ministerie (OM) bij een valse aangifte. Per voormalige regio is een groepsinterview met chef en rechercheurs gehouden.³ De resultaten van het onderzoek worden geanonimiseerd en op hoofdlijnen beschreven in onderhavige rapportage.

Deze rapportage is inhoudelijk besproken met een drietal materiedeskundigen: Paul van den Eshof (Landelijke Eenheid), Walter van Kleef (Eenheid Midden Nederland) en Yet van Mastrigt (Eenheid Den Haag). Wij willen hen hartelijk bedanken voor hun waardevolle suggesties.

2. Zie bijlage 1 voor het interviewprotocol.

3. Zie bijlage 2 voor de geïnterviewde respondenten. In Amsterdam is niet gesproken met de zedenchef.

3. Resultaten

In de gesprekken met de zedenfunctionarissen is aan de hand van de opgestelde topiclijst ingegaan op de groep minderjarige meisjes. De ervaring in alle gesprekken is dat het meer over meldsters en aangeefsters van zedenmisdrijven in algemene zin ging dan specifiek over minderjarigen. De werkwijze van de zedenpolitie is bij minderjarige meisjes immers niet veel anders dan bij volwassenen, met uitzondering van de rol van de ouders bij het aangifteproces. De zedenpolitie houdt niet bij hoeveel minderjarigen zij in beeld krijgt en het gaat – naar haar zeggen – om een betrekkelijk kleine groep. De resultaten van de gehouden interviews hebben met andere woorden een bredere strekking dan de groep minderjarige meisjes. Waar nodig, zal expliciet worden ingegaan op deze groep. Een andere algemene bevinding is dat de overeenkomsten tussen de verschillende voormalige regio's groter zijn dan de verschillen. Om die reden wordt de rode draad beschreven en waar nodig – geanonimiseerd – ingegaan op de verschillen.

3.1 Aantal zedenzaken

De geregistreerde criminaliteit in algemene zin vertoont de laatste jaren een dalende trend, blijkt uit CBS-gegevens. Ook de aantallen aangegeven zedendelicten en voor dit type delicten aangehouden verdachten nemen in de loop van de jaren gestaag af. De meeste respondenten zien dat ook terug in hun werk. Er zijn minder zedenzaken waar minderjarige meisjes bij zijn betrokken. In het bijzonder wordt hier bedoeld op de aangiften. Het aanwijzen van een oorzaak is lastig. De daling past in elk geval in een bredere, landelijke trend van de afname van criminaliteit.

De ontwikkeling van het aantal meldingen van zedengerelateerde delicten en informatieve gesprekken daarover is minder eenduidig. De indruk op basis van de gesprekken is dat daarin minder duidelijk sprake is van een afname. In een van de voormalige regio's, die dat heeft bijgehouden, wordt gesproken over een toename van het aantal meldingen. Dat zou betekenen dat er meer zaken blijven steken in de fase van melden en het informatieve gesprek. Een veronderstelling die de respondenten bevestigen (zie verderop).

3.2 Type aangeefsters en delicten

Aan de respondenten is gevraagd of er in de afgelopen jaren mogelijk een verandering heeft plaatsgevonden in typen aangeefsters. Dat blijkt niet het geval te zijn. In grote lijnen gaat het vaak nog steeds om tienermeisjes van vijftien à zestien jaar. Een van de respondenten heeft de ervaring dat de meisjes steeds jonger zijn. In enkele voormalige regio's wordt gesteld dat het voornamelijk om blanke meisjes gaat; allochtone meisjes zouden een te grote drempel ervaren om naar de politie te gaan. Verder maakt een aantal respondenten melding van een toename van minderjarige

aangeefsters en verdachten met een verstandelijke beperking. Het is niet duidelijk wat de oorzaak hiervan is. Mogelijk dat de toegenomen alertheid op dergelijke problematiek een rol speelt.

Conform de bevindingen uit het eerdere onderzoek zijn de twijfelachtige meldingen, informatieve gesprekken en soms ook aangiften terug te voeren op het feit dat meisjes het vermeende zedendelict gebruiken als smoes omdat zij te laat thuis zijn gekomen, spijt hebben over een uit de hand gelopen vrijpartij, psychische problemen hebben of op deze manier aandacht willen vragen. Wat betreft het type delict waarvan deze meisjes vertellen slachtoffer te zijn, zien de respondenten geen veranderingen. Bij de twijfelachtige zaken verhalen de meisjes vaak over verkrachting; een aanranding 'zou te weinig indruk maken'. Wel is er volgens een aantal respondenten een toename zichtbaar van zedenmisdrijven die gerelateerd zijn aan de sociale media. Meisjes die zich bijvoorbeeld uitkleden voor een webcam, waarna de vermeende jongen waarvoor ze zich uitkleden een volwassen man blijkt te zijn. De zedenpolitie krijgt ook meer te maken met ouders die vragen en zorgen hebben over het internetgedrag van hun kinderen en internetgerelateerde zaken. Een voorbeeld is een minderjarig meisje dat seksuele handelingen verricht voor de webcam. Volgens haar ouders is dat onder dwang gebeurd, de politie twijfelt daaraan.

3.3 Slachtoffers of aangeefsters?

In de nieuwe richtlijnen van het College PG is de term 'slachtoffer', zoals dat in de voorgaande aanwijzingen stond, vervangen door 'aangever'. Volgens het college doet de term 'aangever' meer recht aan het streven naar objectiviteit in het proces van waarheidsvinding. Bij het gebruik van de term 'slachtoffer' kan de schijn worden gewekt dat er partij is gekozen voor het (weerloze) slachtoffer.⁴ In de praktijk van het werk van de zedenpolitie staat die verandering in terminologie voor een totale verandering in het omgaan met zedenmisdrijven. Die verandering is overigens niet van de laatste jaren, maar is een geleidelijk proces van pakweg tien jaar. Waarvoorheen de zedenrechercheurs soms kritiekloos aannamen wat het 'slachtoffer' vertelde en zich soms eerder als hulpverlener opstelden dan als opsporingsambtenaar, geldt nu vooral een zakelijke benadering, gericht op waarheidsvinding. Volgens de respondenten zijn de rechercheurs wel empathisch, maar stellen zij zich tegelijkertijd kritisch op en brengen eventuele tegenstrijdigheden in het verhaal ter sprake. Zij kunnen zich vinden in de neutrale aanduiding van aangeefster in plaats van slachtoffer.

4. Door een objectieve kijk met professionele distantie kan de aangever van zedenmisdrijven volgens het college worden gezien als een belangrijke getuige en een mogelijke drager van waardevolle sporen. Men blijft open voor het feit, dat een aangifte ook onjuist (hetzij bewust 'valse aangifte', hetzij onbewust) kan zijn. Het feit dat in deze aanwijzing wordt gesproken over aangevers laat onverlet dat de rechten van slachtoffers ook voor aangevers van zedenmisdrijven van toepassing zijn.

3.4 Profiel van de zedenrechercheur

De richtlijnen van het College PG hebben gevolgen voor de werkwijze en het profiel van de zedenrechercheurs. De geïnterviewde respondenten zien verschillen tussen de individuele zedenrechercheurs in hun aanpak van zedenzaken. Deels heeft dat te maken met persoonlijke eigenschappen van de zedenrechercheur (de een is zakelijker ingesteld dan de ander), deels met leeftijd. Jonge, net afgestudeerde zedenrechercheurs, zijn opgeleid in de traditie van een empathische, doch zakelijke aanpak van zedenzaken. Zij hebben geen ervaring opgedaan met een ‘slachtoffergerichte’ benadering van aangevers. Bij oudere zedenrechercheurs, die deze ervaring wel hebben en soms alleen een BPZ-achtergrond (basispolitiezorg) hebben, is het een kwestie van omschakelen door middel van na- en bijscholing. Daar wordt uitgelegd dat de aanpak van zedenzaken anders gaat dan voordien en expliciet aandacht moet worden geschonken aan de richtlijnen van het College PG. De opleidingseisen zijn ook strenger dan voorheen. Er is de laatste vijf jaar landelijk meer aandacht gekomen voor tactisch opsporen in zedenzaken. Het succesvol afronden van de proeve van bekwaamheid is een noodzakelijke voorwaarde voor het verkrijgen van het benodigde certificaat. Alle zedenrechercheurs moeten thans gecertificeerd zijn. Politiefunctionarissen werkzaam in ‘blauw’ mogen volgens de richtlijnen geen zedenzaken afhandelen.⁵ Een van de voormalige regio’s betreft bij de intake van heel evidente, eenvoudige of minder ernstige zaken soms een collega uit blauw om (duurdere) capaciteit binnen de zedenrecherche te sparen voor de zwaardere en complexere zaken. Het kan dan gaan om een ‘eenvoudige’ aanranding, maar nooit om verkrachting- of incestzaken.

Het hedendaagse profiel van de zedenrechercheurs is blijkens de gehouden interviews samen te vatten met: empathisch vermogen, kritisch en gericht op waarheidsvinding. In alle onderzochte regio’s is een gevarieerde samenstelling van het team zedenrechercheurs te zien. Dit betekent dat zowel jonge als meer ervaren zedenrechercheurs in een team actief zijn; een *“mooie mix van ervaring en nieuwe inzichten”*, in de woorden van een respondent. Voor de nieuwe zedenrechercheurs is het zaak om te leren niet te veel mee te gaan in de emoties van de aangevers. Die ervaring doen ze in de praktijk op. Om die reden worden zij vaak gekoppeld aan oudere, meer ervaren collega’s. De rechercheurs zijn ofwel gecertificeerd ofwel nog in opleiding. In verhouding werken er weinig mannen bij de zedenpolitie. De nieuwe werkwijze heeft in een voormalige regio geleid tot vertrek van enkele zedenrechercheurs, degenen die zijn gebleven hebben zich aan de veranderde werkwijze aangepast. De huidige opleiding heeft deze kritischer houding jegens aangeefsters gefaciliteerd. In 2000 werd aan het aspect van valse aangiften en tactisch opsporen binnen zeden nog helemaal geen aandacht geschonken, terwijl dit aspect in de nieuwe opleiding expliciet aan de orde komt.

5. Uitzondering betreft schenniszaken en ondersteunende handelingen bij onderzoeken door all-round politiefunctionarissen (niveau 4).

Ook ervaring maakt dat rechercheurs beter weten op welke onderwerpen zij door moeten vragen, maar dat heeft niet zozeer te maken met het al dan niet slachtoffergericht bezig zijn als wel met een goede opleiding waarin aandacht wordt besteed aan gespreksvaardigheden.

Een andere ontwikkeling binnen de zedenrecherche is dat er meer en meer tactische kennis wordt ingezet. *“Zedenrechercheurs zijn geen tactisch rechercheurs en die tactische kennis is van belang om meer in de breedte te denken”*. De respondent doelt dan op het steeds meer werken met middelen als camerabeelden en telefoontaps bij zedenzaken.

3.5 Meldingen van zedenzaken

Burgers kunnen op verschillende manieren bij de politie bekend maken dat zij slachtoffer zijn geworden van een zedendelict; onder andere via de meldkamer, bij de surveillancedienst en bij Teleservice. Vanuit deze politieafdelingen worden de meldingen doorgezet naar de frontoffice van de zedenpolitie. Burgers kunnen ook direct bellen met de frontoffice van de zedenpolitie. Buiten kantooruren is een piketdienst ingesteld om urgente meldingen aan te nemen.

Organisatie en werkwijze

De organisatie en werkwijze van die frontoffice verschillen tussen de voormalige regio's. In bepaalde regio's wordt de frontoffice bemenst door zedenrechercheurs. Zij werken met een checklist en proberen in het telefonische gesprek met de meldster al een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de zaak. De meldingen zijn zeer divers en kunnen variëren van een advies aan bezorgde ouders over het internetgedrag van hun kinderen tot een gesprek over een verkrachting. De zedenrechercheurs in diverse voormalige regio's vragen ook door en zijn kritisch. Indien zij dat nodig achten, kunnen zij er reeds in de meldingsfase op wijzen dat het doen van een valse aangifte strafbaar is. In deze voormalige regio's fungeert de meldingsfase duidelijk als eerste filter. De zedenrechercheurs proberen alleen de haalbare zaken te laten uitmonden in een informatief gesprek. De politie verwijst de meldster zo nodig naar de hulpverlening.

In een van de voormalige regio's staat een rechercheassistent of een recherchekundige de meldsters te woord, vaak wel met een zedenrechercheur als back-up. De ervaring is dat de kennis en vaardigheden van de frontofficemedewerker bepalend zijn voor hoeveel en welke zaken er doorgaan naar de informatieve fase. Iemand met weinig zedenervaring is minder kritisch en zal sneller meegaan in het verhaal van de meldster en zaken over laten gaan in de informatieve fase. Een professional kan een betere inschatting maken van wat nodig is. *“Je moet een gesprek kritisch kunnen inschatten”*, in de woorden van een geïnterviewde. In een van de voormalige regio's fungeert de meldingsfase duidelijk niet als een eerste selectie van zaken.

In de woorden van een respondent: *“Dat zou een slechte ontwikkeling zijn; de zedenrechercheurs moeten te allen tijden in gesprek met de meldsters, ook al is een zaak verjaard, want in die gevallen is het van belang het systeem met de informatie te vullen met het oog op recidive”*.

Folder

De meldsters ontvangen een landelijke informatiefolder waarin het gehele proces van aangifte en alle implicaties daarvan duidelijk staan uitgelegd. Ze kunnen zich hierdoor beter voorbereiden op het informatieve gesprek en de eventuele aangifte. De folder bestaat al langer, maar een recente ontwikkeling is dat die folder in bepaalde gevallen in een vroeg stadium aan de persoon in kwestie wordt toegestuurd, meestal na de melding en voorafgaand aan het informatieve gesprek. De ervaring van de zedenpolitie is dat de folder duidelijkheid over de procedure verschaft en daarmee rust kan geven. De zedenrechercheurs komen op deze folder terug in het vervolgggesprek door te vragen of meldsters deze hebben gelezen. Een van de respondenten stelt in dit verband dat *“meldsters die echt een casus hebben, zeggen dat ze het al gelezen hebben. Mensen met een valse melding reageren er vaak minder op, die hebben het niet gelezen. Dat is toch iets wat ik in mijn achterhoofd houd”*.

3.6 Informatief gesprek

Het informatieve gesprek is een tweerichtingsverkeer. Dat betekent aan de ene kant dat de meldster zo feitelijk en gedetailleerd mogelijk haar verhaal doet. Aan de andere kant stellen de zedenrechercheurs kritische vragen om de zaak zo helder mogelijk te krijgen. Ook voorzien zij de meldster van informatie over de haalbaarheid van de zaak, de eventuele verdere procedure (horen van getuigen en verdachten, technisch onderzoek, rechtsgang) en vertellen zij dat het doen van een valse aangifte strafbaar is. De informatieve gesprekken worden, conform de nieuwe richtlijnen, audiovisueel opgenomen en gevoerd door twee zedenrechercheurs.⁶ Zij voeren het gesprek aan de hand van een checklist waarop punten vermeld staan die aan de orde moeten komen (ontleend aan de bijlage bij de nieuwe richtlijnen van het College PG).

In geen van de voormalige regio's wordt met vaste recherchekoppels gewerkt. Los van de roostertechnische problemen vinden de respondenten het juist goed om regelmatig met andere collega's te werken. *“Dat houd je scherp”* aldus een van hen. Om goede en kritische vragen te kunnen stellen en om informatieverlies te voorkomen, draait minimaal een zedenrechercheur die ook het informatieve gesprek heeft gedaan ook mee in de aangifte.

6. Bij 12-16 jarigen worden audiovisuele opnamen gemaakt en boven de 16 jaar auditieve opnamen.

Bejegening

Met minderjarige meisjes (tussen de 12 en 18 jaar) wordt in eerste instantie een gesprek gevoerd met de ouders of een vertrouwenspersoon erbij, waarin wordt uitgelegd dat het doen van een valse aangifte strafbaar is en hoe het gehele proces eruit ziet. Bij het inhoudelijke gesprek, waarbij ingegaan wordt op de zaak, is de meldster alleen met de zedenrechercheurs en kunnen ook kritische vragen gesteld worden. Alle meldsters krijgen feitelijk te horen dat de kans bestaat dat er een opsporingsonderzoek zal worden opgestart als een informatief gesprek uitmondt in een aangifte, dat dit objectief gebeurt en mogelijke alternatieve scenario's worden onderzocht. Een van de respondenten geeft aan: *"Dit is wel een vrij zakelijke houding, die kil over kan komen op degene die aangifte wil komen doen"*. Een andere respondent zegt hierover dat er tegenwoordig minder dan voorheen van uit wordt gegaan dat het vermeende feit daadwerkelijk is gebeurd. Het stellen van kritische vragen wordt overigens ook gedaan om de meldsters beter voor te bereiden op wat er in het verdere proces komen gaat. *"Een advocaat of een rechter-commissaris zal dat later in het traject ook doen. Het is belangrijk het meisje daarop voor te bereiden en ook om een kwalitatief goed dossier te maken"*, aldus een respondent.

Uit het informatieve gesprek kunnen, zoals een van de respondenten het noemt, 'verwonderpunten' naar voren komen. Dit zijn elementen in het verhaal die niet consistent zijn, niet kloppen met feiten of anderszins twijfel oproepen bij de zedenrechercheurs. Een voorbeeld is een meisje dat zegt te zijn verkracht door drie mannen in een (erg kleine) auto op de openbare weg. In de informatieve fase wordt doorgevraagd, waarbij met name de achtergronden van het meisje onderwerp van gesprek zijn. Het doel is te achterhalen of er mogelijk andere redenen kunnen zijn waarom ze naar de politie gaat in verband met een zedendelict. De ervaring van de respondenten is dat signalen van een onlogisch verhaal niet noodzakelijkerwijs hoeven te betekenen dat het verhaal in werkelijkheid ook niet klopt. De meest onwaarschijnlijke verhalen kunnen waar zijn en andersom. Het blijft dan ook moeilijk om onomstotelijk te kunnen aantonen dat een verhaal niet klopt.

Waarheidsvinding staat voorop en men is kritisch op het verhaal van de meldster. *"Als je de meldster als slachtoffer behandelt en op die manier een aangifte opneemt, mis je een hoop"*, aldus een van de respondenten. Door kritische vragen te stellen en door te vragen, kan men erachter komen of de meldster op sommige vragen geen passend of logisch antwoord heeft. Juist dit leidt ertoe dat eerder bepaald kan worden of men met een echte zaak of met een (deels) verzonnen of verdraaid verhaal van doen heeft. De zedenrechercheurs kijken ook naar de juridische haalbaarheid van een zaak en als er weinig tot geen bewijs is, geven ze dit aan de meldster aan. Op deze manier wordt voorkomen dat meldsters valse hoop wordt geboden; bovendien is hierbij van belang in het achterhoofd te houden dat de zedenpolitie in eerste aanleg is gericht op strafvordering en strafrechtelijk onderzoek, en niet zozeer op hulpverlening. Wel kunnen meldsters worden doorverwezen naar de hulpverlening. *"Het gehele proces kan in feite een drempel zijn waardoor meisjes afgeschrikt kunnen raken."* Vanuit de meldster gezien valt het doen van aangifte tegen: *"Ze denken dat het opgepakt wordt, en dan duurt het enorm lang voordat Justitie de zaak behandelt"*.

De ervaring is dat een goede uitleg van het doel van het informatieve gesprek aan de meldsters kan bijdragen aan een beter begrip voor de zakelijke behandeling door de zedenrechercheurs. *“Het merendeel snapt na onze uitleg hoe het systeem werkt; het is geen ontmoediging, het is transparantie.”*

Het doen van valse aangifte is strafbaar

Op een enkele respondent na vindt men de expliciete mededeling dat het doen van een valse aangifte strafbaar is en dat er sancties kunnen volgen een essentieel onderdeel van het informatieve gesprek. Het helpt bij het voorkomen van valse aangiften. Als zedenrechercheurs twijfels hebben over het waarheidsgehalte van het verhaal van de aangeefster kunnen zij dat in de loop van het gesprek nogmaals expliciet aan de orde stellen. Deze werkwijze kan niettemin ook overkomen als een *“ontmoedigingsgesprek”*, in de woorden van een respondent. Dat heeft mogelijk tot ongewenst gevolg dat minderjarige meisjes die mogelijk wel aangifte willen doen, hiervan afzien. *“Bij hen komt die boodschap vermoedelijk wel goed over.”* Respondenten denken dat de meisjes niet kunnen overzien wat de gevolgen van een valse melding zijn. *“Door het duidelijk aan te geven, biedt je de meisjes ook een escape”*, aldus een van de respondenten. Het meisje in kwestie kan het optreden van de zedenrechercheurs als intimiderend ervaren of het idee krijgen dat ze niet geloofd wordt. Dit kan er soms toe leiden dat een meldster het feit in haar omgeving volhoudt (bv. op sociale media) en de politie verwijt dat deze haar niet gelooft en zij daarom haar aangifte niet heeft doorgezet.

In uitzonderingsgevallen vindt er een zogenoemde dubbele intake plaats. Dat houdt in dat de zedenpolitie nogmaals een informatief gesprek houdt met de meldster om te voorkomen dat er een valse aangifte wordt gedaan of om nog meer informatie te verkrijgen. Dit zijn uitzonderingen, want zaken die bijvoorbeeld evident niet kunnen hebben plaatsgevonden, stranden vaak al in het eerste informatieve gesprek. Soms doen meldsters inderdaad geen aangifte na een tweede informatief gesprek, anderen doen dit echter alsnog.

Ouders

Kenmerkend voor zedenzaken waarbij minderjarigen zijn betrokken, is de rol van de ouders (verzorgers). De ervaring is dat ouders er sterk bij hun dochter op kunnen aandringen om aangifte te doen bij de politie als het verhaal van het (vermeende) zedendelict hen ter ore komt. In de informatieve fase worden zij ingelicht over de verdere gang van zaken, maar zij mogen niet bij het inhoudelijke deel van het informatieve gesprek aanwezig zijn omdat meldsters zich dan belemmerd kunnen voelen. Bovendien zou dat niet conform de richtlijnen van het college PG zijn en kunnen ouders in een later stadium nog worden gehoord als getuigen. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat het contact vrijwillig heeft plaatsgevonden, maar vindt het meisje het moeilijk om dit aan de ouder(s) te vertellen.

In de interviews is verteld dat soms van die algemene regel wordt afgeweken en ouders wel wordt gevraagd om bij het informatieve gesprek plaats te nemen. De overweging is dan dat de rechercheurs hopen op die manier tot het meisje door te dringen en haar het ware verhaal te laten vertellen. Deze handelwijze, zo erkennen de respondenten, kent een hoog afbreukrisico, maar heeft in de praktijk ook resultaat opgeleverd in de zin dat ouders er nog eens met hun dochter over hebben gepraat en het echte verhaal eruit hebben gekregen. Een van de respondenten zegt hierover: *“Je moet proberen de ouders je partner te maken. Zij moeten begrijpen dat er bedenkingen kunnen zijn en daarin meegaan; dat vergemakkelijkt de waarheidsvinding”*. Wanneer de politie goed kan onderbouwen waarom zij twijfelt aan het verhaal van het kind, tonen ouders meestal begrip; soms zijn ouders bij het gesprek aanwezig en wordt die gelegenheid direct aangegrepen om de bevindingen van het onderzoek te delen met de ouders. Uit de praktijk blijkt dat ouders soms zelf twijfelen aan het verhaal van hun kind.

Praten over twijfelzaken

Een aantal voormalige regio's geeft aan dat de intake altijd wordt teruggekoppeld naar een (operationeel) leidinggevende. Zaken worden sowieso in de centrale briefings besproken. Hierbij gaat het niet alleen om het overdragen van feitelijke informatie, de briefings worden ook gebruikt om bijzonderheden in zaken te bespreken, ideeën uit te wisselen en vervolgstappen te bepalen. Dat vinden de respondenten in zedenzaken erg belangrijk, omdat het juist verschillende perspectieven op de zaak zijn die het minder eenduidig maken dan bij een ander delict, zoals een overval. Verschillende respondenten merken op dat – in vergelijking met een aantal jaren geleden – de sfeer binnen de zedenafdelingen opener is. Men durft elkaar ook kritisch te bevragen en zich kwetsbaar op te stellen. Aan de koffietafel wordt er ook over lastige zaken gepraat. De discussies tussen het koppel dat de verdachte heeft gehoord en de rechercheurs die de aangifte van het slachtoffer hebben opgenomen, zijn interessant. Men leert van elkaar. De naar binnen gerichte cultuur (*“Je hebt als zedenrechercheur een zaak en die houdt je voor jezelf”*) is volgens de respondenten in verschillende voormalige regio's in de loop van de tijd meer naar buiten gericht. Collegiaal advies vragen, is een voorbeeld van die opener cultuur die de kwaliteit van het werk kan verbeteren. Dat hangt samen met het toegenomen bewustzijn onder zedenrechercheurs dat informatieve gesprekken en aangiften van een zedendelict niet waar hoeven te zijn.

Ten tijde van de melding en het informatieve gesprek wordt nu volgens een van de voormalige regio's ook nauwlettender gekeken of het vermeende zedenmisdrijf wel strafrechtelijk vervolgbaar is en of het strafrecht wel een oplossing biedt. In geval van twee verstandelijk beperkte buurkinderen die met elkaar geëxperimenteerd hebben, ligt strafrechtelijk optreden minder voor de hand dan een zorgtraject. Zoals een respondent verwoordt: *“Strafrecht is een sluitstuk, maar hoeft niet zaligmakend te zijn. Als de betrokkenen meer gebaat zijn bij een andere aanpak dan moet daar voor worden gekozen”*.

In zogenaamde scenarioteams waarin de partijen uit het Veiligheidshuis vertegenwoordigd zijn, worden dergelijke zaken beoordeeld en wordt beslist welke stappen zinvol zijn. *“Vaak is dat een kwestie van én strafrecht én zorg maar soms wordt alleen gekozen voor het laatste.”*

Opsporingshandelingen in de informatieve fase

In de regel vinden er tijdens de informatieve fase geen opsporingshandelingen plaats, mede omdat een belangrijk deel van de zaken geen opsporingsindicatie heeft. In de interviews is herhaaldelijk naar voren gekomen dat de groep minderjarige meldsters hierop een uitzondering kan zijn. Het in een eerdere fase rechercheren, gebeurt om in een zo vroeg mogelijk stadium verklaringen van de meldster te kunnen verifiëren. Aan de ene kant kost het tijd en middelen, aan de andere kant is de winst dat het kaf van het koren kan worden gescheiden, aangevers weinig gelegenheid krijgen om hun verhaal bij te stellen en eventuele sporen veilig gesteld kunnen worden.

Een actie is het direct bezoeken van de plaats delict (bij acute zaken). Een van de genoemde voorbeelden is een meisje dat vertelde door jongens te zijn aangerand in het bos en 25 meter te zijn meegesleept over de grond. Op haar kleding waren geen sleepsporen te zien. Op de vermeende plaats delict evenmin.

Aan minderjarige meldsters kan ook worden gevraagd om de mobiele telefoon af te geven voor nader onderzoek. Hetzelfde kan met de pc gebeuren. Dat gebeurt in die gevallen waarin de zedenrechercheur twijfelt aan het verhaal of wanneer de telefoon of pc een rol spelen in het relaas. Het komt volgens de respondenten regelmatig voor dat uit de telefoon- of computergegevens blijkt dat de vermeende dader en meldster elkaar al kennen en een seksuele relatie hebben. Ook kan uit een analyse van mobiel dataverkeer blijken dat het meisje ten tijde van het vermeende misdrijf wel of niet in de buurt was van de opgegeven plaats delict en daarmee het verhaal ontkrachten of bekrachtigen. Voor de zedenrechercheurs is het een belangrijk signaal als het meisje weigert om te telefoon te geven, zegt dat die kapot is of een andere telefoon afgeeft. Het uitlezen van camerabeelden in de informatieve fase is een ander voorbeeld van opsporingshandelingen die in het proces soms naar voren worden gehaald om zo snel mogelijk duidelijkheid te verkrijgen over de betrouwbaarheid van de verklaringen.

De meningen van de respondenten over de vraag of het verrichten van onderzoekshandelingen in de informatieve fase een recente manier van handelen van de zedenpolitie is, lopen enigszins uiteen. Het varieert van *“dat doen we altijd al”* tot *“we gaan hier terughoudend mee om”*. In een van de voormalige regio's kijkt men kritisch naar dergelijke opsporingshandelingen voordat er een aangifte ligt, omdat niet altijd bekend is wat de juridische basis is en omdat het ook kan leiden tot bijstellen van het verhaal door de meldster, bijvoorbeeld nadat zij met de politie de plaats delict heeft bezocht.

Als het een acute zedenzaak betreft, kan Medisch Forensisch Onderzoek (MFO) worden uitgevoerd met het oog op eventuele sporen.⁷ Dat zal in de meeste gevallen direct na de melding van het betreffende feit zijn. Het uitvoeren van een MFO is een manier om het verhaal van (meestal) de meldster te verifiëren en duidelijkheid te verkrijgen over wat er is gebeurd. De meldster moet wel toestemming voor een MFO geven. In een van de voormalige regio's is bekend dat ongeveer een derde van de meldsters dat onderzoek weigert. De redenen hiervoor zijn niet duidelijk. Een van de voormalige regio's heeft het aantal MFO-zaken over een periode van een jaar bijgehouden. Van de 52 slachtoffers (zowel minderjarig als volwassen) die een MFO hebben ondergaan, zijn er in veertien zaken twijfels gerezen over de betrouwbaarheid van de melding. In zes van deze dubieuze gevallen is er toch aangifte gedaan, in de overige gevallen niet. Overigens is een MFO geen manier om de eventuele onjuistheid van een verklaring aan te tonen. Als er bijvoorbeeld geen sperma wordt aangetroffen, wil dat niet meteen zeggen dat er ook geen verkrachting is geweest.

3.7 Aangifte

Op de melding en de informatieve fase kan vervolgens de uiteindelijke aangifte volgen. De meldster bepaalt zelf of zij doorzet tot het doen van een aangifte. In een van de voormalige regio's is het aantal twijfelachtige zedenaangiften tien, op een totaal van 200 zedenaangiften. *“Dit lage aantal is het gevolg van de kritische voorfase”*, aldus een van de respondenten. Een andere respondent merkt op dat het voor een deel afhankelijk is van de zedenrechercheurs of een melding overgaat in een aangifte; *“Je kunt iemand van een aangifte afpraten, maar je kunt iemand er ook naartoe praten. Dat hangt ervan af hoe je erin gaat zitten”*.

Bedenktijd

Volgens de richtlijn van het College PG moeten degenen die een informatief gesprek hebben gehad en waar sprake is van een bekende verdachte in de gelegenheid worden gesteld om na te denken of zij aangifte willen doen. Uit de interviews blijkt dat in de regel een week tot twee weken als bedenktijd wordt aangehouden, tenzij er overduidelijk sprake is van een delict (bijvoorbeeld verwondingen). Voorheen werden aangiften van zedenmisdrijven direct opgenomen. De ervaring is dat daar een categorie aangiften tussen zat die veel haken en ogen kende en in feite ook niet aangiftewaardig was, bijvoorbeeld omdat het geen strafbaar feit betrof. Dat dergelijke, 'impulsieve' aangiften toch werden opgenomen, hangt samen met het slachtofferperspectief van de zedenpolitie. Zoals gezegd, is het slachtoffergerichte denken in de loop van de jaren steeds minder geworden en heeft het plaatsgemaakt voor een zakelijker benadering. De respondenten zien in deze handelwijze een belangrijke oorzaak waarom het aantal twijfelachtige of valse aangiften is afgenomen.

7. Bepaalde sporen kunnen tot zes dagen na het misdrijf worden veiliggesteld.

Het blijkt dat een deel van degenen die een informatief gesprek hebben gehad niet meer terugkomt voor een aangifte. Als de politie na het verstrijken van de bedenktijd niets meer hoort van de aangever wordt er in een aantal voormalige regio's actie ondernomen in de zin van nabellen of een brief sturen. Het doel hiervan is te achterhalen waarom er geen aangifte wordt gedaan. Als de reden wordt gegeven, volgt er een mutatie in BVH. Er zijn ook voormalige regio's die geen actie ondernemen. Het standpunt is dan dat *"de aangeefster zelf moet willen"*. Uit het uitblijven van een reactie maakt de zedenpolitie op dat er geen behoefte is om aangifte te doen. *"Degenen die niet zelf bellen, worden meestal een keer door ons teruggebeld, ook daar zit een verzakelijking in"*, aldus een respondent. Redenen om 'af te haken', zijn volgens respondenten dat het de meldsters naar eigen zeggen te veel energie kost of dat het proces te confronterend is. De werkelijke redenen worden echter nooit duidelijk.

In bepaalde gevallen besluit het Openbaar Ministerie (OM) om de zaak amtsshalve op te pakken, bijvoorbeeld als er veel maatschappelijke onrust is ontstaan doordat de naam van een verdachte in een gemeenschap circuleert of iemand (valselijk) wordt beschuldigd.

Black box

In het werkproces – van melding tot aangifte – van de zedenpolitie zit een aantal uitvalmomenten. Niet alle meldingen monden uit in een informatief gesprek en degenen die een informatief gesprek hebben gehad, kunnen besluiten om uiteindelijk geen aangifte te doen. Het huidige werkproces werkt als een filter voor twijfelachtige en valse verhalen en een belangrijke vraag is hoe sterk dat filter werkt. Hierop kunnen de respondenten geen exact antwoord geven. Volgens de respondenten resulteren de meeste meldingen niet in een aangifte. Exacte cijfers over de afvallers in de eerste fase tussen melding en informatief gesprek zijn niet voorhanden. Een van de voormalige regio's schat dat er op iets meer dan de helft van de meldingen een informatief gesprek volgt. Dat is niet alleen omdat veel mensen aan de voorkant afhaken, maar omdat de meldingen een veelheid aan gevallen betreft die niet allemaal opvolging behoeven. Dat kunnen bijvoorbeeld ook meldingen zijn over een potloodventer of een bezorgd telefoontje van een ouder over het internetgedrag van zijn of haar kind. Vervolgens leidt volgens respondenten 50 tot 75 procent van de informatieve gesprekken *niet* tot een aangifte.

Geen van de voormalige regio's die in dit onderzoek zijn betrokken, houdt systematisch de redenen bij waarom er geen aangifte wordt gedaan. Men vermoedt dat er een deel potentieel valse zaken tussen zit, maar ook wordt genoemd dat aangevers zijn geschrokken van het informatieve gesprek waarin het proces van aangifte doen aan hen wordt uitgelegd en wordt uiteengezet wat de consequenties van een valse aangifte kunnen zijn. Achteraf geven sommige aangeefsters volgens een respondent aan dat ze niet hadden verwacht wat het allemaal zou betekenen als ze een aangifte zouden doen en dat ze er anders niet aan waren begonnen. In dit verband noemde een van de respondenten de werking van het informatieve gesprek soms *"ontmoedigend"*, althans in de perceptie van de meldsters.

Ze kunnen er bijvoorbeeld tegen op zien om weer het hele verhaal te moeten vertellen, tegen de tijd die het ze kost en wat het traject van ze vraagt, tegen het eventuele strafproces of ze zijn bang voor represailles van de verdachten. Een van de respondenten merkt op dat de druk op de meldsters hoger is komen te liggen. De zedenpolitie hoort soms ook terug dat de meldsters denken dat de politie hen niet gelooft. Andere meldsters hebben voldoende aan een informatief gesprek en willen geen aangifte doen omdat ze hun verhaal hebben kunnen doen.

De respondenten erkennen dat er onder de afhakers ook 'echte' zedenzaken kunnen zitten. Zoals gezegd, is dat aantal niet bekend. *"Er zitten veel leermomenten in waarom mensen afhaken"*, aldus een van de respondenten. In de praktijk van de zedenpolitie is het volgens de respondenten soms een kwestie van de juiste balans vinden. *"Het is lastig een middenweg te vinden om de echte verhalen nog binnenboord te houden en potentiële aangeefsters niet af te schrikken."*

3.8 Vervolgging

Volgens de kengetallen van een van de voormalige regio's gaan er van de 200 aangiften 50 door naar de rechtbank. De rest valt af, onder andere door sepot van het OM. Buiten het vervolgingsproces speelt het OM in verschillende fasen in het aangifteproces een rol. In geval van twijfelachtige informatieve gesprekken vindt vaak overleg of een weegmoment plaats met de parketsecretaris of de officier van justitie hoe om te gaan met het betreffende verhaal. Dat gaat meestal om de lastige verhalen, waarin niet altijd de mate van onvrijwilligheid van het seksuele contact duidelijk is, bijvoorbeeld een meisje van veertien jaar dat seks heeft gehad met een achttienjarige jongen. Het OM kan in overleg met de politie besluiten om een zaak op te leggen (sepot) of alsnog aangifte te laten opnemen, soms na aanvullende opsporingshandelingen. De respondenten zijn tevreden over de rol van het OM in deze fase, niet alleen over het vroegtijdiger betrekken van het OM bij een zaak, maar ook over de vaste aanspreekpunten. Een respondent: *"Voorheen was het OM pas betrokken om een handtekening onder het dossier te zetten, nu vindt er een eerder weegmoment plaats"*.

De praktijk van het omgaan met (aangetoonde) valse aangiften verschilt tussen de voormalige regio's. Er zijn voormalige regio's die daarvoor een proces-verbaal opmaken en insturen naar het OM, die dan een boete kan opleggen. In andere voormalige regio's gebeurt dat niet (structureel), omdat het te veel tijd kost om aan te tonen dat het een valse aangifte is en die tijd ten koste gaat van andere 'echte' zaken. Respondenten merken op dat het in de praktijk ook lastig is om met zekerheid vast te stellen dat een aangifte vals is. Het opleggen van een sanctie door het OM kan als een stok achter de deur fungeren in het informatieve gesprek. De voormalige regio's zijn zich hiervan steeds bewuster geworden, na de goede ervaringen in een van de in dit onderzoek betrokken voormalige regio's. Overigens krijgen aangetoonde valse informatieve gesprekken niet die duiding in het proces-verbaal, ook al heeft de politie veel tijd en middelen in de zaak geïnvesteerd.

In de interviews is een voorbeeld genoemd van een meisje dat was doorgereden na het veroorzaken van een verkeersongeluk. Zij beweerde dat zij dat had gedaan door de toestand waarin zij verkeerde. Ze was naar haar zeggen verkracht in een grot. De politie heeft toen veel energie gestoken in het lokaliseren van die grot en verdachten (inclusief de inzet van een helikopter), zonder resultaat. De zaak is opgelegd en niet als vals te boek komen te staan.

4. Conclusies

Door middel van interviews bij acht zedenafdelingen is getracht meer duidelijkheid te verkrijgen over de vraag wat mogelijke verklaringen zijn voor de afname van het aantal informatieve gesprekken dat tot een twijfelachtige aangifte van een zedenmisdrijf leidt. Vanwege het kleine aantal respondenten (21) is het onderzoek vooral als oriëntatie op de problematiek te beschouwen. Om de bevindingen te verifiëren, moet een grotere groep respondenten worden bevraagd naar zijn ervaringen. Een algemene, landelijke trend is dat criminaliteit, ook op het gebied van zedenmisdrijven, daalt. Er worden minder aangiften opgenomen. Respondenten bevestigen deze trend. Tegelijkertijd ervaren zij dat het aantal mogelijk valse verhalen dat zij in de fase van melding en informatieve fase tegenkomen, niet is afgenomen. Een verschil met een aantal jaren geleden is dat de zedenpolitie zich meer bewust geworden is van valse aangiften en thans beter in staat is om die twijfelzaken vroegtijdig te herkennen én daarnaar te handelen. Voor deze ontwikkelingen zijn diverse verklaringen.

De zedenpolitie is al jaren bezig met kwaliteitsverbetering door middel van opleidingen. Daarin wordt geleerd dat meldsters van zedenmisdrijven in eerste instantie geen slachtoffer zijn en ook niet als zodanig moeten worden behandeld. Zedenresearchers leren dat er valse meldingen en aangiften kunnen worden gedaan, wat de signalen daarvoor zijn. Daardoor zijn zij veel alerter – mede door de landelijke, thematische aandacht voor het onderwerp – op onjuiste verhalen van meisjes dan een aantal jaren geleden. De richtlijnen van het College PG blijken een belangrijk richtlijn voor het handelen van de zedenpolitie. Een andere belangrijke ontwikkeling is dat de cultuur volgens verschillende respondenten op zedenafdelingen opener is geworden; men wil van elkaar leren en deelt kennis over lastige zaken.

Het werkproces is er zo op gericht dat de goede (echte en kansrijke) zaken uitmonden in een aangifte. In een aantal voormalige regio's vormt de meldingsfase al een belangrijk eerste filtermoment. Dat is een nieuwe ontwikkeling, die niet lijkt te stroken met de richtlijnen, maar die ook niet in alle voormalige regio's praktijk is. Door kritische vragen monden meldingen niet altijd uit in informatieve gesprekken. In een regio krijgen meldsters soms een folder waarin informatie staat over het proces van het informatieve gesprek tot en met het doen van een aangifte, en de implicaties daarvan. Volgens de richtlijnen moet de folder na het informatieve gesprek worden uitgereikt.

Meldsters worden zakelijk doch empathisch bejegend; waarheidsvinding staat voorop. Het informatieve gesprek wordt, afhankelijk van de leeftijd van de meldster, audiovisueel of auditief opgenomen en de meldsters krijgen expliciet te horen dat het doen van een valse aangifte strafbaar is. Hiervan kan voor de meldster een ontmoedigende werking uitgaan om de aangifte door te zetten. Als het OM valse aangiften vervolgt, kan dat als een stok achter de deur fungeren in het gesprek met een meisje dat een twijfelachtig verhaal vertelt.

Een belangrijke ontwikkeling is dat meldsters bedenktijd krijgen voor het doen van een aangifte. De respondenten vermoeden dat een deel van de meisjes met een twijfelzaak hierdoor niet terugkomt voor een aangifte. Dergelijke zaken worden dan opgelegd. Het blijkt essentieel om de ouders bij het proces te betrekken en hen mee te nemen in de overwegingen van de zedenpolitie om een verhaal van een meisje als niet-betrouwbaar aan te merken.

De zedenpolitie verricht thans vaker dan voorheen reeds voor de aangift fase opsporingshandelingen, met als doel het verhaal van de meldster te verifiëren. Een bezoek aan de veronderstelde plaats delict of het in beslag nemen van de telefoon kan ertoe leiden dat meisjes hun verzonnen verhaal niet doorzetten, omdat het niet met de feiten strookt. Dergelijke handelingen in de informatieve fase zijn mogelijk, ook als er nog geen aangifte is gedaan. In overleg met het OM worden de twijfelzaken geseponneerd.

Resumerend: de zedenpolitie is alerter geworden op mogelijk valse verklaringen van meisjes en vangt veel ruis reeds in de voorfase (melding en informatief gesprek) af. De politie is kritischer en zakelijker in de bejegening van de meldster, verricht eerder opsporingshandelingen, meldt expliciet dat het doen van een valse aangifte strafbaar is, spart over (twijfel)zaken met collega's en het OM en geeft de meldster bedenktijd om daadwerkelijk aangifte te doen. Deze uiteenlopende ontwikkelingen in de werkwijze kunnen als een belangrijke kwaliteitsverbetering worden beschouwd en lijken ertoe te hebben geleid dat zedenrechercheurs zich de laatste jaren in een vroegtijdiger stadium bewust zijn van mogelijk 'valse verhalen' waardoor minder meldingen en informatieve gesprekken uitmonden in valse aangiften.

5. Suggesties voor vervolgonderzoek

De nieuwe werkwijzen binnen de zedenrecherche werpt zijn vruchten af in de zin dat twijfelachtige aangiften nu minder voorkomen en er al in een eerder stadium worden uitgefilterd. De zedenpolitie lijkt zich steeds zekerder te voelen in de fase van het informatieve gesprek, waardoor twijfelachtige zaken minder snel in een aangifte resulteren. Een mogelijk, ongewenst neveneffect van deze ontwikkeling is dat het in theorie kan zijn dat ook 'echte' verhalen minder vaak resulteren in een aangifte. Op basis van dit oriënterende onderzoek is niet bekend welke verhalen en welke personen om welke redenen na de melding en het informatieve gesprek uit het zicht verdwijnen. Met andere woorden, er is sprake van een *black box*. Die houdt in dat er wel (enig) zicht is op het aantal meldingen, informatieve gesprekken en aangiften, maar dat er geen inzicht is in de redenen waarom mensen na een informatief gesprek uiteindelijk geen aangifte doen. De eerste indruk is dat het om een grote groep gaat. Uit deze oriëntatie komt naar voren dat naar de ervaring van de zedenrecherche minstens de helft van de meldsters afziet van het doen van aangifte. Naar de redenen is het vooralsnog gissen. Er kunnen potentieel valse aangiften bij zitten, maar – en dit zou essentieel zijn in het licht van de kwaliteit van het professionele handelen van de zedenpolitie – het kan ook zo zijn dat de nieuwe, kritischer werkwijze dermate afschrikt dat mensen die daadwerkelijk slachtoffer zijn geworden van een zedendelict het proces van aangifte niet door willen zetten. De aanpak in de informatieve fase en mogelijk ook al de meldingsfase kunnen van invloed zijn op het al of niet aangifte doen. De werking van de *black box* overstijgt de doelgroep van de minderjarige meisjes, want het gaat om de werking van het proces voor alle meldsters van zedenmisdriven.

Een vervolgonderzoek zou tot doel moeten hebben om inzicht te verkrijgen in de wijze waarop het filtersysteem (melding, informatief gesprek en aangifte) in de praktijk werkt en welke groepen de uiteindelijke 'klandizie' van de zedenrecherche zijn. De kernvraag is: wie komen er vanwege welke feiten in beeld bij de politie en wie doen er daarvan uiteindelijk geen aangifte en wat is de reden of wat zijn de redenen daarvan?

In de basis wordt voorgesteld het proces bij de politie te volgen door eerst de fase voor de aangifte inhoudelijk in beeld te brengen (melding en informatief gesprek). Wat houdt de melding feitelijk in: wie maakt melding van welk feit en wie is de vermeende verdachte? Variabelen als aard van het feit, leeftijd, etniciteit en onderlinge bekendheid zijn daarbij interessant. Van de meldingen gaan er een x-aantal via het informatieve gesprek over in een aangifte. Het is zinvol om na te gaan wie en wat er in die fase afvalt en welk aandeel van de meldingen standhoudt. Wie de persoon van de meldster die de aangifte doorzet of daar juist vanaf ziet. Wat zijn de achtergronden van deze betrokkenen in termen van leeftijd, gezin, problemen etc.? De redenen voor het al dan niet doen van aangifte zijn voor de politie zinvol om hierbij mee te nemen. Hebben de werkwijze c.q. bejegening van de zedenpolitie daar invloed op?

Een andere belangrijke vraag is bij welke feiten het tot een aangifte komt en bij welke niet; wat zijn de verhalen? In termen van wetsartikelen wordt er namelijk over een aanranding of verkrachting gesproken, maar inhoudelijk zijn hier veel gradaties in. Niet eerder is een inhoudelijke analyse van zedenfeiten op dit niveau gemaakt. Een dergelijk kritische beschouwing van het werkproces en de uitkomsten daarvan levert de zedenpolitie waardevolle informatie op over de kerntaak, met als uiteindelijk doel om het werkproces te verbeteren (in termen van professionalisering van het handelen en het voorkomen van vals positieven en vals negatieven).

Vrijwel alle voormalige regio's die in het kader van dit oriënterende onderzoek zijn betrokken juichen een dergelijk onderzoek toe. Zij zien het als relevant en waardevol voor de praktijk van de zedenrecherche en willen hun medewerking verlenen.

Geraadpleegde bronnen

College van Procureurs-Generaal (2011). *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*. Den Haag.

Nierop, N.M. & Eshof, P. van den (2008). *Misbruik, Misleiding en Misverstanden*. Zoetermeer: Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken.

Wijk, A.Ph. van (2004). *Zedenzorg in Drenthe. Criminaliteitsbeeld, organisatie, werkwijze en externe partners*. Apeldoorn: Politieacademie.

Wijk, A.Ph. van & Nieuwenhuis, A. (2011). *Lastige verhalen. Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdrijven door meisjes van 12-18 jaar*. Arnhem: Bureau Beke.

Bijlage 1 – Interviewprotocol

Organisatie zedenpolitie

- (de)centraal
- positie binnen landelijke politie

Medewerkers

- aantal
- leeftijd
- opleiding en kwaliteit (bevoegd zedenrechercheurs)
- ervaring

Aansturing en proces

- keuze voor inzet (type) rechercheurs bij informatief gesprek en aangifte
- inzet bij informatief gesprek en aangifte (dezelfde/andere rechercheurs)
- overleg over inhoud informatieve gesprekken en aangiften
- ontwikkelingen in aansturing en proces vanaf 2000
- richtlijn PG (2011): bekendheid, communicatie, visie en opvolging

Concrete werkwijze informatief gesprek (bij voorkeur adhv casus)

- houding en bejegening (professionele distantie, objectiviteit, aangever ipv slachtoffer)
- context (aanwezigheid en rol vertrouwenspersoon (getuige, aanjager, beïnvloeder)
- informeren/voorbereiden (consequenties valse aangifte, kritische vragen, procedure)
- inhoudelijke feiten en omstandigheden (www, tijdslijn, getuigen, letsel, sporen)
- acties (medisch onderzoek, inbeslagname/check sporendragers (gsm, dagboek, computer), bezoek pd)
- persoonskenmerken (achtergrond, problematiek)
- bedenktijd en afspraken

- nazorg (opvang en verwijzing hulpverlening)
- monitoring en registratie (navraag en vastleggen reden indien er geen aangifte volgt)

Dubieuze verhalen

- mening over voorkomen (prevalentie)
- aantal aantoonbare valse zaken
- aantal twijfelzaken
- ontwikkeling in twijfel/valse aangiften
- verklaringen voor ontwikkelingen (waarde infogesprek, werkwijze, onderzoekers, feitelijkheden)
- voorleggen van zaken aan de LEBZ (ontwikkeling)

Bijlage 2 – Geïnterviewde respondenten

Regio Amsterdam

Oetse Denbreejen

Regio Hollands-Midden

Sandra Bouwmeester

Peter Huisman

Anja Koelma

Regio Limburg-Zuid

René Fischer

Daniëlle Hillen

Nicole Senden

Martin Veen

Regio Utrecht

Hans Berghout,

Henny van Hunnik

Tjitske Zweers

Regio Groningen

Jos Dekker

Floris Star

Regio Kennemerland

Peter Brouwer

Claire van Ettekoven

Regio Gelderland-Zuid

Mireille Bosvelt

Alexandra Brouwer

Marlies Tekortschot

Regio Midden- en West-Brabant

Frans van der Veeken

Ton Geerards

Nicole Roovers

Bijlage 3 – Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik (infogesprek)

Aanvang

- Melden dat het infogesprek wordt opgenomen.
- Uitleg waarom een informatief gesprek wordt gevoerd.
- Geen vertrouwenspersoon bij het inhoudelijke gedeelte van het informatieve gesprek.

Feiten/omstandigheden

- Wat is er (globaal) gebeurd.
- Hoe is dat bekend geworden (ontstaansgeschiedenis).
- Waar is het gebeurd.
- Wanneer is het gebeurd.
- Wie is/zijn benadeelde(n)
- Wie is/zijn verdachten.
- Is de verdachte op de hoogte van de melding aan de politie.
- Is er sprake van een afhankelijkheidsrelatie.
- Zijn er (oog)getuigen van het gebeurde.
- Is er letsel.
- Zijn er sporen.
- Geeft men toestemming voor medisch onderzoek.
- Is een arts/therapeut/hulpverlener ingeschakeld.
- Is er toestemming voor inzage in medische dossiers.
- Is een dagboek bijgehouden. Staat er informatie op digitale gegevensdragers (GSM, soft- en hardware)
- Zijn er foto/video-opnamen gemaakt.
- Is er met anderen over gesproken.
- Heeft de melder zich georiënteerd op het onderwerp. Op welke wijze.
- Wat is het motief voor een eventuele aangifte.

De aangifte en vervolging

- Verwachtingen van een politieonderzoek bij de aangever.
- Uitleg over doel/status van een aangifte.
- Geen vertrouwenspersoon bij aangifte. Aangifte kan niet geweigerd worden als men
- vertrouwenspersoon bij de aangifte wil hebben. Uitleg van de consequenties hiervan.
- Uitleg over de procedure; juridische uitleg over verjaring, bewijzen, hoger beroep e.d.
- Wijzen op mogelijk kritische vragen en uitleg.
- Opname van de aangifte op geluidsband; redenen van de opname vermelden.
- De mogelijkheid van verscheidene verhoren.
- Kans op vervolging.
- RC-verhoor.
- Openbaarheid van de zitting.
- Mogelijkheid medisch onderzoek.
- Consequenties van een valse aangifte
- Uitleg over eventuele ambtshalve vervolging.

Overige

- Is de opvang van benadeelde geregeld.
- Wijzen op de mogelijkheid dat benadeelde moet worden gehoord en op de consequenties die dat voor een kind kan hebben.
- Studioverhoor van een kind tussen de 4 en 12 jaar.
- Mogelijkheid dat (andere) getuigen worden gehoord.
- Aangeven van alternatieven (hulpverlening, civiele procedure).
- Aanbod bedenktijd.
- Afspraken maken over het vervolg na het informatieve gesprek

Rijkade 84
6811 HD Arnhem
tel 026 - 443 86 19
fax 026 - 442 28 12

info@beke.nl
www.beke.nl